

ТОҶИКИСТОН ВА ЧИН ДАР МАСИРИ ШАРИКИИ СТРАТЕГӢ

Ҷумҳурии Мардумии Чин аз аввалин кишварҳоест, ки соҳибистиқлолӣ ва мустақилияти Ҷумҳурии Тоҷикистонро эътироф намуд. Муносибат бо Чин дар сиёсати хориҷии Тоҷикистон яке аз мавқеъҳои марказиро ишғол намудааст. Ҷумҳурии Мардумии Чин бо Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд ЧТ) 4 – уми январи соли 1992 робитаҳои мустаҳками дипломатӣ барқарор намуда, пас аз як моҳ 12 – уми марти ҳамон сол Кордори муваққатии ин кишвар дар Душанбе ба фаъолияти худ оғоз намуд¹.

Боиси тазаккур аст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Мардумии Чин шарикони ҳамаҷонибаи стратегӣ буда, тақвият бахшидан ба ин муносибатҳо яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати хориҷии Тоҷикистон аст.

Муҳаққиқини тоҷик Т. Назаров ва А. Сатторзода дар китоби худ “Дипломатияи муносири тоҷик” вобаста ба муносибатҳо бо Чин чунин ибрози ақида намудаанд: “Ҷумҳурии Мардумии Чин аз бузургтарин ҳамсоҳҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад ва дар минтақа ва дунё нуфузи муассире дорад. Нуфузи вай марҳила ба марҳила бо болоравии иқтисодиаҷ ва иқтисодии низомиаҷ афзоиш меёбад. Бинобар ин бо Чин доштани муносибати дипломатии устувор, ҳамкориҳои густурдаи тиҷоратӣ, иқтисодӣ, низомӣ ва фарҳангӣ ба манфиати Тоҷикистон буда, пеши роҳи ҳама гуна хавфу хатарии эҳтимолиро хоҳад гирифт”²

Бояд қайд намуд, ки Чин аввалин ва то ҳол ягона кишвари ҳамсоҳе, ки сарҳади Тоҷикистон бо ӯ аниқ ва дақиқ карда шудааст, ки аз ҷониби ҳарду кишвар эътироф карда шудааст. Дар ин замина қайд намудан зарур аст, ки дар солҳои охир ҳамкориҳои иқтисодӣ миёни Тоҷикистон ва Чин рушд ва тақвият ёфта истодаанд. Бешубҳа, Чин дар ҳоли имрӯз, бо афзоиши бесобиқаи иқтисодиаҷ дар ҷаҳон нақши муассиреро касб намудааст ва барои Тоҷикистон доштани равобити иқтисодӣ, бо чунин

¹ Мирзоев Н.М., Мирзоев Х.Т. Ҳамкориҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ҷумҳурии мардумии Чин: мушкилот ва дурнамоии робитаҳо (ISSN-2219-5408, Вестник Педагогического Университета, Душанбе-2019.№6 стр. 125-130.

² Алимов Р., Халифаев М., У. Ситсуй, Яо Шаочун. Таджикистан-Китай. Сборник основных документов (1992-2007 гг.). – Пекин: Международная жизнь, 2008. – С. 127-138.

кишвари қудратманд, аз ҷиҳати иқтисодӣ ва ҳам сиёсӣ низомӣ ба манфиат мебошад.

Яке аз ҷиҳати фарқкунандаи муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Мардумии Чин он аст, ки аз оғоз ҳамвор ҷараён дошта, марҳила ба марҳила рушд ва густариш меёбанд. Ҳам Тоҷикистон ва ҳам Чин ба инкишофи ҳамҷонибаи ҳамкориҳои иқтисодии судманд манфиат доранд. Дар сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Мардумии Чин шиори “ҳамсоҳҳои нек ва шарикҳои хуб” маълум мебошад. Муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ин кишвари ҳамсоҳ бояд ҳамеша ба он мувофиқат намояд³.

Бо бунёд ва ба истифода дода шудани як қатор шохроҳҳои мошингард ва боз гардидани гузаргоҳҳо монетаи асосӣ - набудани роҳ аз миён бардошта шуд. Дар натиҷа ҳаҷми тиҷорати хориҷӣ байни ду кишвари ҳамсоҳ якбора афзоиш ёфт. Дар ҷаласаи Комиссияи байниҳукумати оид ба ҳамкориҳои тиҷоратӣ ва иқтисодии Тоҷикистон ва Чин, ки рӯзҳои 18-25 июли соли 2004 баргузор гардидааст, нақшаи мушаххаси бунёди корхонаҳои муштарак барои истеҳсоли молҳои саноати афзалиятдори иқтисоди Тоҷикистон, пеш аз ҳама, дар гидроэнергетика ва саноати кӯҳӣ, танзим гардид. Ҷумҳурии Мардумии Чин ба ворид гаштан ба бозори минтақавии Осиёи Марказӣ ва роҳ ёфтани ба манбаъҳои маводи сӯхти он, яъне нафту газ ва нерӯи барқ, аз ҷумла Тоҷикистон саҳт ниёз дорад. Инро саноати босуръат пешравандаи ин кишвар талаб мекунад⁴.

Дар ин ҷо суоле ба миён меояд, ки ҷӣ омилҳо боис гардидани, ки Ҷумҳурии Мардумии Чин кишварҳои Осиёи Марказиро оҷилан ба расмият шинохта, бо онҳо робитаҳои дипломатиро ба роҳ монад:

- омилҳои сиёсӣ-геополитикӣ: баъди пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ дар Осиёи Марказӣ аз нигоҳи геополитикӣ холигии (вакууми) сиёсӣ ба амал омада буд, зеро тайи солҳои 90-уми асри XX Россияи нав аз ин

³ Мирзоев Ҳ.Т. Взаимодействия Республики Таджикистан с Китайской народной Республики в сфере образования // Вестник Таджикского национального университета, сер. гум. наук. “ 2020. “ № 5 ISSN 2074-1847. Стр. 77-82.

⁴ Мирзоев Ҳ.Т. Ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ҷумҳурии мардумии Чин дар доираи СҲШ (ISSN-2219-5408, Вестник Педагогического Университета, Душанбе-2019.№6 стр. 130-136).

минтақа рӯ метофт. Баръакси ин ҳолат ҳар кадоме аз кишварҳои абарқудрати ҷаҳон ба монанди Иёлоти Муттаҳидаи Амрико, Туркия, Ҷумҳурии Ислонд Эрон ва ғайра талоши зери нуфузи худ даровардани минтақаҳои мазкурро менамуданд. Чин, ки ба ин минтақа ҳамсоя ва ҳаммарз буд, кӯшиш менамуд, дар талошҳои геополитикӣ дар канор намонад;

- омилҳои амниятӣ: оғози ҷанги шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон ва номусоид будани вазъияти сиёсӣ дар Афғонистон ба амнияти қисми ғарбии Ҷумҳурии Мардумии Чин таҳдид ба бор меовард. Зеро дар қаламрави он халқҳои уйғур, тоҷик, қирғиз, қазоқ, дунган бо теъдоди 40 ҳазор нафар умр ба сар мебаранд, ки дер боз дар талоши худмухторӣ мебошанд;

- омилҳои сарҳадӣ: Ҷумҳурии Мардумии Чин бо минтақаи Осиёи Марказӣ ҳудуди 3,2 ҳазор км хати сарҳадӣ дорад, ки баъзе қисматҳои он аз даврони Шӯравӣ то инҷониб ҳалли худро наёфта буданд. Бо истифода аз фурсати муносиб Чин ҷиҳати ҳал намудани минтақаҳои баҳсталаби сарҳадӣ бо кишварҳои минтақаи мазкур кӯшишҳо намуд;

- омилҳои иқтисодӣ: Тоҷикистон дорои захираҳои бойи табиӣ, бахусус дорои захираҳои гидроэнергетикӣ мебошад. Масалан: имкони солони қувваи барқ дар Тоҷикистон 500 млрд кВт/соатро ташкил медиҳад. Ҳол он, ки барои эҳтиёҷоти дохила 28- 30 млрд кВт соат кофист. Ё худ дорои нефту газро гирем, Чин ба он эҳтиёҷоти зиёд дорад;

- омилҳои тиҷоратӣ: Тоҷикистон бозори мувофиқ барои молҳои чинӣ аст, ки бар ин васила Чин метавонад молу маҳсулоти худро ба бозорҳои кишварҳои Осиё ва Аврупо интиқол диҳад. Ин ва дигар омилҳо водор намуд, ки ин кишвари абарқудрат ба минтақаи мазкур диққати махсус зоҳир намояд.

Маҳз натиҷаи ҳамин “заминаи хуби муносибатҳо”, ки аз оғоз дар байни Ҷумҳурии Соҳибистиқлоли Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Мардумии Чин ба вуҷуд омада буд, боиси он гардид, ки Роҳбари ҷумҳурӣ нахустин сафари расмӣ давлатии худро ба Чин баргузор намояд, ин аломат аз нишонаи сулҳу манфиатҳои миллии ин ду кишвар буд.

Хусни тафоҳум ва муносибати дӯстонае, ки дар байни Сарвари Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Раиси Шӯрои давлатии мардумии Ҷумҳурии Мардумии Чин Тезян Тезэмин аз нахустин дидорашон ба вучуд омад, дар рушд ва густариши муносибатҳои давлатӣ ва ҳамкориҳои мутақобилан судманди кишварҳои нақши муассиру мусбат гузошт.

Пешвои муаззами миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон баъд аз ин, моҳи сентябри соли 1996, 11 – 14 августи соли 1999 ва моҳи майи соли 2002, ба Ҷумҳурии Мардумии Чин сафари расмӣ кардааст, ки ин сафари расмӣ тамоми муносибатҳои тарафайнро дар соҳаи иқтисодию иҷтимоӣ ва сиёсӣ дарбар гирифта буд.

Дар навбати худ сафари расмӣ ҷавобии раиси Шӯрои давлатии Ҷумҳурии Мардумии Чин ба шаҳри Душанбе 3 – 5 уми июли соли 2000 сурат гирифт: “Ба истифода, аз фурсат мехоҳем, баъзе андешаҳои худро дар мавриди ин, ки мову Шумо дар шароити нави муносибатҳои байналхалқӣ чӣ корхоро бояд анҷом диҳем, баён намоем”⁵.

Ба бунёди асосӣ ва истифода дода шудани шоҳроҳи мошингарди Душанбе – Кӯлоб – Мурғоб – Кулма ва боз гардидани гузаргоҳи Қаросу, 25 – уми майи соли 2004 монетаи асосии роҳ аз миён бардошта шуд.

Дар ҷаласаи Комиссияи байниҳукуматӣ оид ба ҳамкориҳои тиҷоратӣ ва иқтисодии Тоҷикистон ва Чин, ки рӯзҳои 18-25 июли 2004 баргузор гардид, нақшаи мушаххаси бунёди корхонаҳои муштарак барои истеҳсоли молҳои саноатӣ ва коркарди маводи хом, ҷалби сармояи чинӣ ба соҳаҳои афзалиятдори иқтисодии Тоҷикистон, пеш аз ҳама, дар гидроэнергетика ва саноати кӯҳӣ, танзим гардид. Ҷумҳурии Мардумии Чин ба ворид гаштан ба бозори минтақаи Осиёи Марказӣ ва роҳ ёфтани ба манбаҳои маводи сӯхти он, яъне нафту газ ва нерӯи барқ, аз ҷумла Тоҷикистон саҳт ниёз дорад. Инро саноати бо суръат пешравандаи ин кишвар тақозо мекунад.⁶

⁵ Алимов Р., Халифаев М., У. Ситсуй, Яо Шаочун. Таджикистан-Китай. Сборник основных документов (1992-2007 гг.). – Пекин: Международная жизнь, 2008. – С. 127-138.

⁶ Алимов Р., Халифаев М., У. Ситсуй, Яо Шаочун. Таджикистан-Китай. Сборник основных документов (1992-2007 гг.). – Пекин: Международная жизнь, 2008. – С. 127-138.

Солҳои 2005-2006 дар робитаҳои Тоҷикистон бо Чин ниёз ба як кафолати сиёсии эътимодбахш пайдо гардид, ки ҷонибҳо онро ба имзои Аҳдномаи бузург устувор намуданд.

15 январи соли 2007 ҳангоми сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шаҳри Пекин Раиси ҳамонвақтаи Ҷумҳурии Мардумии Чин Ху Сзинтао ва Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон Аҳднома миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Мардумии Чин дар бораи ҳусни ҳамҷаворӣ, дӯстӣ ва ҳамкориҳо ба имзо расониданд. Ин санади бунёдии сиёсӣ натоиҷи ҳамкориҳои 15 соли ҳамкориҳои ду давлати ҳамсоҷро ҷамъбаст намуда, натиҷаи воқеии сиёсии заминаи шартномавӣ-ҳуқуқие гардид, ки дар тӯли 15 сол ташаккул ёфтааст ⁷.

Ба ин пойгоҳи ҳуқуқӣ зиёда аз 100 санадҳои дучониба ворид гардиданд, аз ҷумла, 6 Эъломияи муштарак, 3 Баёнияи муштарак, 5 созишномаи байнидавлатӣ, 45 санади байниҳукуматӣ ва 34 санади байниидоравӣ. То ба имзо расидани Аҳдномаи мазкур дипломатҳои тоҷику чинӣ барои ба низом даровардани созишномаҳои мавҷуда корҳои зиёдеро анҷом доданд. Дар ин санади бузург бахшҳои мухталифи ҳамкориҳои дучониба дар бахшҳои сиёсӣ, ҳарбӣ, иқтисодӣ, тижоратӣ, фарҳангӣ - таълимӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтанд.

Дар Аҳдномаи мазкур ҳамкориҳои иқтисодӣ мавқеи назаррасро ишғол намудаанд. Ҷиҳати густариши равобити дучонибаи иқтисодӣ-тижоратӣ, энергетикӣ, илмӣ-техникӣ, аграрӣ, гуманитарӣ, экологӣ ва робитаҳо дар соҳаи нақлиёт диққати махсус зоҳир шудааст.

5 июни соли 2012 дар ҷараёни сафари давлатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Ҷумҳурии Мардумии Чин дар ҳузури сарони Тоҷикистону Чин ду санад ба имзо расид: Эъломияи муштарак Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Мардумии Чин ва Созишнома миёни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Мардумии Чин оид ба ҳамкориҳои техникаю иқтисодӣ.

⁷ Мулоқоту музокироти сатҳи олии миёни Тоҷикистону Чин. <http://www.president.tj/node/4398> (санаи мурочиат: 22.10.2021).

Бояд қайд намуд, ки дар ҳошияи сафари давлатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Ҷумҳурии Мардумии Чин 20 майи соли 2013 8 санади нави ҳамкорӣ ба имзо расид:

- Эъломияи муштараки Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Мардумии Чин оид ба истиқрори муносибатҳои шарикӣ стратегӣ;

- Созишнома миёни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Мардумии Чин оид ба ҳамкориҳои иқтисодию техникӣ;

- Протоколи ҳамкорӣ миёни Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Саридораи назорати сифат ва карантини Ҷумҳурии Мардумии Чин оид ба талаботи фитосанитарӣ барои содироти меваҷоти тару тоза аз Тоҷикистон ба Чин;

- Созишнома миёни Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Саридораи давлатии тарбияи ҷисмонӣ ва варзиши Ҷумҳурии Мардумии Чин оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш;

- Созишномаи қарзӣ миёни Бонки давлатии амонатгузори Тоҷикистон Амонатбонк ва Бонки давлатии рушди Чин;

- Созишномаи қарзӣ миёни Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Бонки содироту воридоти Чин дар бораи маблағгузориҳои лоиҳаи “Шаҳри бехатар” оид ба идораи шабакаи автомати роҳи мошингард ва лоиҳаи навсозии зеристгоҳи барқии 500 киловолтаи Регар;

- Ёддошти ҳусни тафохум миёни Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ширкати Dong Ying Heli Investment and development co. Ltd – и Чин оид ба сохтмони корхонаи коркарди нафт дар ҷануби Тоҷикистон.

Тибқи созишномаи байниҳукуматӣ оид ба ҳамкориҳои иқтисодию техникӣ ба Тоҷикистон дар ҳаҷми 200 миллион юан (32,2 миллион доллари амрикоӣ) грант ё худ кумаки бебозгашт расонда мешавад⁸.

⁸ Гуманитарная помощь Евросоюза и гражданская защита в Центральной Азии: прошлые и будущие кризисы <https://eucentralasia.eu/ru/2013/01/the-eus-humanitarian-aid-and-civil-protection-policy-in-central-asia-past-crises-and-emergencies-to-come-ru> (доступ 2.05.2019)

Ҳамчун натиҷаи калидии сафари мазкур метавон баимзорасии Эъломияи муштаракӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Мардумии Чин оид ба истиқрори муносибатҳои шарикӣ стратегиро ном бурд, ки санади мазкур шарикони стратегӣ будани Тоҷикистону Чинро тасдиқ менамояд.

Боиси тазаккур аст, ки соли 13 сентябри соли 2014 дар доираи аввалин сафари давлатии Раиси Ҷумҳурии Мардумии Чин Си Чинпин ба Тоҷикистон сарони давлатҳои Тоҷикистону Чин Эъломияи муштарак оид ба таҳкими муносиботи шарикӣ стратегӣ ба имзо расонида, “Барномаи ҳамкориҳои иқтисодӣ то соли 2020”-ро қабул карданд.

Мулоқоти сатҳи олии навбатии сарони давлатҳои Тоҷикистону Чин ҳангоми сафари кории Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ, Эмомалӣ Раҳмон ба Пекин рӯзҳои 1-3 сентябри соли 2015 баргузор гардид, ки дар натиҷаи он ҷонибҳо 3 санади муҳими ҳамкориро ба имзо расониданд.

Сафари навбатии давлатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Ҷумҳурии Мардумии Чин 31 августи соли 2017 ба амал омада, дар доираи он ҷонибҳо оид ба густариши ҳамкориҳо дар хошияи пешбурди ташаббуси “Як камарбанд, як роҳ” ибрози андеша намуда, 13 санади нави ҳамкориро ба имзо расониданд.

Байни Тоҷикистону Чин аллакай дар соли 1993 Ёддошти тафохуми муштарак оиди истифодаи принципҳои умумии ҳамкориҳои тарафайн ба имзо расида шуда буд. Дар доираи он 8 созишнома оиди ҳамкорӣ ба имзо расида шуда буданд: Созишнома оиди қарзи давлатӣ барои таҳвили молҳо ба Ҷумҳурии Тоҷикистон, Созишнома оиди пешниҳод намудани кумаки башардӯстона, Созишнома оиди ҳамкориҳои тиҷоратӣ – иқтисодӣ, Созишнома оиди дастгирии тарафайн ва Ҳимояи сармоягузориҳо, Созишнома оиди қарзи имтиёзнок ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба маблағи 100 млн. юан, Созишнома оиди ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ.

Илова бар ин, бо суръати баланд корхонаҳои муштарак ташкил карда шуда буданд, ки дар байни онҳо номбар намудан мумкин аст: «Точин-Л»: «Корвон ЛТД»: «Ришта» ва ғайраҳо. Дар баробари ин ҳамкорӣ дар

соҳаи сохтмони роҳҳои автомобилгард амалӣ шудаанд (сохтмони роҳи Душанбе – Хучанд – Бӯстон - Чанак: нақби Шаршар ва ғ). Инчунин байни Тоҷикистону Чин аллакай роҳи автомобилгард вучуд дорад, ки он метавонад ба густариши ҳамкориҳо дар соҳаҳои гуногун мусоидат намояд.

Робитаҳои фарҳангӣ, илмию техникӣ байни Тоҷикистон ва Чин низ босуръат вусъат ёфта истодааст. Дар асоси Созишнома оид ба ҳамкориҳои фарҳангӣ, илмию техникӣ, Ҳукумати ҚМЧ ҳар сол барои дохил шудан ба донишгоҳу донишқадаҳои олии ҚМЧ якҷанд шаҳрвандони ҚТ квота ҷудо мекунад. Дар солҳои охир семинарҳо, симпозиумҳо ва конференсияҳо зиёд доир карда мешавад. Дар давоми солҳои 1993 – 2021 чандин сафарҳои дуҷонибаи ҳайатҳои олимон, мутахассисони соҳаи кишоварзӣ, тоҷирон, варзишгарон доир гашт⁹.

Бояд қайд намуд, ки дар ҳар як мулоқоти сатҳи олии сарони давлатҳои Тоҷикистону Чин масъалаҳои ҳадафҳои стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистонро мавриди баррасӣ қарор дода, ҷиҳати амалисозии он якҷоя чораву тадбирҳои зарурӣ андешидаанд, ки мо оид ба масъалаи мазкур дар бобҳои минбаъда муфассалтар ибрози андеша мекунем.

Таҳлилҳо аз он шаҳодат медиҳанд, ки робитаҳои иқтисодии мардуми ду давлати ҳамсоя, Тоҷикистон ва Чин таърихи хеле қадимаро доро буда, таърихи Роҳи бузурги Абрешим дар рӯзгори мо ҳамчун як таҷрибаи тиҷоратӣ ба ҳамдигар ғоидаовар ва муносиботи сулҳомезу мутамаддини кишварҳо ва халқҳои гуногун арзёбӣ мешавад.

Ҳамзамон лоиҳаи “Як камарбанд, як роҳ” ҷиҳати татбиқи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ва ноил шудан ба Ҳадафҳои рушди устувор мусоидат менамояд. Иштироки Тоҷикистон дар ин лоиҳа, ҳамчун кишваре, ки ба баҳр баромад надорад, ба рушди иқтисоди транзитии он оварда мерасонад. Тоҷикистон ба иштироки ҷониби Чин дар татбиқи лоиҳаҳои бузурги сохтмони иншооти гидроэнергетикӣ дар кишвар, инчунин сохтмон ва таҷдиди инфрасохторҳои нақлиётӣ, бунёди долонҳои транзитии

⁹ Мулоқоту музокироти сатҳи олии миёни Тоҷикистону Чин. <http://www.president.tj/node/4398> (санаи мурочиат: 22.10.2021).

нақлиётӣ ва ғайра. манфиатдор аст ва барои ин лоихаҳо шароити мусоиди сармоягузорӣ муҳайё шудааст.

Ҳамкорихои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ҷумҳурии Мардумии Чин ҳамакнун аз доираи як ҳамкорихои байнидавлати берун шуда, метавон гуфт, ки ба сатҳи шарикӣ стратегӣ расидааст. Ҳам Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳам Ҷумҳурии Мардумии Чин тақрибан дар аксари масоили минтақавӣ ва байналхалқӣ назари ҳамсон доранд, ки ин яке аз хусусиятҳои хоси ҳамкорихои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Мардумии Чин мебошад. Ҷумҳурии Мардумии Чин аз бузургтарин ҳамсоҳҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб меёбад ва дар минтақа ва дунё нуфузи бештар ва муосире дорад. Нуфузи ин кишвар қабл аз ҳама марҳила ба марҳила бо болоравии тараққиёти иқтисодӣташ ва иқтисодии комили низомиаш афзоиш меёбад. Бинобар ин, ба Чин доштани муносибатҳои дипломатӣ, устувори тарафайн, ҳамкорихои густурдаи тиҷоратӣ, иқтисодӣ, низомӣ ва фарҳангӣ ба манфиати Тоҷикистон буда, пеши роҳи ҳамагуна хавфу хатари эҳтимолиро хоҳад гирифт. Ҳамкориҳои Тоҷикистону Чин бо тамоюли зичи робитаҳо дар сатҳи баланд ва заминаи мустаҳками шартномавӣю ҳуқуқӣ тавсифёбӣ мешавад. Заминаи ҳуқуқии робитаҳои дучониба зиёда аз 200 шартномаву созишномаҳои соҳаҳои мухталифро дар бар мегирад. Аз ҷумлаи ҳуҷҷатҳои асосӣ ин Эълومияи муштарақ оид ба принципҳои асосии ҳамкорихои мутақобила миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Мардумии Чин (ш. Пекин, 9 март соли 1993), Созишнома оид ба дӯстӣ, ҳамкорӣ ва ҳусни ҳамсоҳӣ (ш. Пекин, 15 январ соли 2007) ва Эълумияи муштараки сарони давлатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Мардумии Чин оид барқарор кардани муносибатҳои шароқати стратегӣ (ш. Пекин, 20.05.2013) ба шумор мераванд.

Ҷумҳурии Мардумии Чин дар байни давлатҳои ҳамсоҳи Тоҷикистон ягона давлате буд, ки даъвои марзиашро ба таври расми эълон кард. Таҳкими муносибатҳои неки ҳамсоҳӣ, дӯстӣ ва ҳамкориҳои мутақобилан судманд бо Ҷумҳурии Мардумии Чиназ муҳимтарин вазифаҳои сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти Осиё ба шумор

меравад. Ин муносибатҳо бо ирода ва талошҳои ду ҷониб то ба сатҳи шарокати стратегӣ расидаанд ва заминаи мусоидро барои тавсеаи рӯзафзуни ҳамкориҳои гуногунҷанбаи сиёсӣ амниятӣ, ҳарбию техникӣ, иқтисодӣ тиҷоратӣ ва фарҳангӣ фароҳам овардаанд. Робитаҳои дучонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Мардумии Чин дар даврони навин ба марҳилаи шарикӣ стратегӣ табдил ёфта ба манфиати халқҳои тоҷику чин хизмат мекунад. Мо умед ба он дорем, ки робитаҳои Тоҷикистон ва Чин дар оянда низ васеъ хоҳад гардид. Ҳамин тавр, ҳамкориҳои байнидавлатии байни Тоҷикистону Чин аз ибтидо марҳила ба марҳила дар асоси шартномавӣ-ҳуқуқӣ андозаи стратегии вусъат ёфтааст. Ҳуҷҷатҳои солҳои 1992-2002-юм воқеан қолаби сиёсии мустаҳками ҳамкориҳоро сохтаанд. Робитаҳои ду кишвар тадриҷан аз як ҷода ба ҷодаи дигар гузаштан гирифт, шумора ба сифати нав гузашт, ки маъноӣ дар сиёсати хориҷаи Тоҷикистон як ҳамсоияи бузурге ва ҳамкори воқеӣ пайдо шудааст, ки метавонад таъсири мусбӣи худро дар тамоми равандҳои минтақавӣ ва дучониба, расонад.

Дар ин замина қайд намудан зарур аст, ки дар солҳои охир ҳамкориҳои иқтисодӣ миёни Тоҷикистон ва Чин рушд ва тақвият ёфта истодаанд. Бешубҳа, Чин дар ҳоли имрӯз, бо афзоиши бесолиқии иқтисодӣ дар ҷаҳон нақши муассиреро касб намудааст ва барои Тоҷикистон доштани равобити иқтисодӣ, бо чунин кишвари қудратманд, аз ҷиҳати иқтисодӣ ва ҳам сиёсӣ низомӣ ба манфиат мебошад. Ба гуфти Р. Олимов: «дар панҷ соли охири равобити иқтисодӣ миёни Тоҷикистон ва Чин 37 маротиба афзоиш ёфтааст». Ин гуфтаҳо гувоҳи он аст, ки Чин аз ҷиҳати шарикӣ иқтисодӣ низ, дар муносибат бо Тоҷикистон ба пешвоӣ расидааст. Бо фарорасии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таърихи робитаҳои Тоҷикистон ва Чин давраи наво оғоз мешавад, ки сатҳи сифатан ва моҳиятан нави муносибатҳои ду халқ ва ду давлатро ифода мекунад. Робитаҳои мо дар ин марҳала аз барқарорӣ муносибатҳои дипломатӣ оғоз гашта, зина ба зина рушд ёфта, дар ниҳоят, ба сатҳи беназири худ расиданд. Ҳамин тавр, мо имрӯз бо Ҷумҳурии Мардумии Чин на танҳо ҳамсоия наздик ва дӯсти

минтақавӣ, балки шарикӣ стратегии фарогир мебошем, ки ин болотарин сатҳи муносибатҳо дар робитаҳои байналмилалӣ аст. Дар давраи на чандон тӯлонии таърихӣ робитаҳои Тоҷикистон ва Чин дар тамоми самтҳо рушди беназир доштаанд. Дар ин миён инкишофи робитаҳои илмӣ ва тадқиқотӣ ва барқарории муносибатҳои наздик байни муассисаҳои пажӯҳишии ду кишвар яке аз самтҳои муваффақи ин ҳамкориҳои судманд мебошад. Ҷумҳурии Халқии Чин, «бузургтарин ҳамсоя» - и Тоҷикистон ба ҳисоб рафта, нуфузи вай вобаста ба инкишофи босуръати иқтисодиаҷ, дар ҷаҳон ва ҳамчунин минтақа (Осиёи Марказӣ) рӯз аз рӯз боло рафта истодааст.

Бо итминони комил метавон иброз намуд, ки ҳамкори миёни ин ду кишвар бо манфиати ҷонибҳо буда дар оянда низ инкишофи он бо манфиат хоҳад буд, ки ин дар замони тағирёбандагии ҷаҳони муосир доштани чунин як шарикӣ стратеги ниҳоят муҳим аст. Дар ҳоле ки Тоҷикистон низ аз доираи бозиҳои геополитикии кишварҳои абарқудрат берун нест.

АДАБИЁТ

1. Алимов Р., Халифаев М., У. Ситсуй, Яо Шаочун. Таджикистан-Китай. Сборник основных документов (1992-2007 гг.). – Пекин: Международная жизнь, 2008. – С. 127-138.

2. Гуманитарная помощь Евросоюза и гражданская защита в Центральной Азии: прошлые и будущие кризисы <https://eucentralasia.eu/ru/2013/01/the-eus-humanitarian-aid-and-civil-protection-policy-in-central-asia-past-crisis-and-emergencies-to-come-ru> (доступ 2.05.2019)

3. Мирзоев Н.М., Мирзоев Ҳ.Т. Ҳамкориҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ҷумҳурии мардумии Чин: мушкилот ва дурнамоии робитаҳо (ISSN-2219-5408, Вестник Педагогического Университета, Душанбе-2019.№6 стр. 125-130.

4. Мирзоев Ҳ.Т. Взаимодействия Республики Таджикистан с Китайской народной Республики в сфере образования // Вестник

Таджикского национального университета, сер. гум. наук. “ 2020. “ № 5
ISSN 2074-1847. Стр. 77-82.

5. Мирзоев Ҳ.Т. Ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ҷумҳурии мардумии Чин дар доираи СҲШ (ISSN-2219-5408, Вестник Педагогического Университета, Душанбе-2019.№6 стр. 130-136).

6. Мулоқоту музокироти сатҳи олии миёни Тоҷикистону Чин.
<http://www.president.tj/node/4398> (санаи мурочиат: 22.10.2021).

**Нарзиева Дурахшон – магистранти курси дуюми шӯъбаи
Осиёи Ҷанубӣ ва Шарқии Институти Омӯзиши масъалаҳои
давлатҳои Осиё ва Аврупои АМИТ**